

УДК 811.134

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 19.07.2022 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 20.07.2022 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 99.08 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2022.42.10>

ФРАНЦУЗЬКА ЕНАНТІОСЕМІЯ: ВІД ЛАТИНИ ДО СУЧАСНОСТІ

Ірина Вікторівна Смущинська (м. Київ, Україна)

valerijs@ukr.net

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри
теорії та практики перекладу романських мов імені Миколи Зерова

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

Емілія Ніколаєску (м. Київ, Україна)

emilie.nicolaescou@gmail.com

старший викладач кафедри східноєвропейських мов

Національна академія Служби безпеки України

(Служба безпеки України)

03066, м. Київ, вул. М. Максимовича, 22

У статті аналізуються види, джерела і особливості походження сучасної французької енантіосемії. Звертається увага на шляхи і причини її появи у французькій мові. Аналіз матеріалу дозволив виокремити різні види енантіосемії, перш за все, мовна – мовленнєва, семантична – емоційно-оцінна, лексична – фразеологічна, синхронічна – діахронічна; денотативна – конотативна тощо. Встановлено, що основними причинами розвитку енантіосемії є як екстралінгвістичні, так і лінгвістичні фактори: когнітивні механізми людської діяльності, суперечливість самого об'єкта пізнання, критичне осмислення дійсності, «психічна» амбівалентність, культурний переворот тощо. Джерелами енантіосемії є лексика різних прошарків: розмовні звертання та слова-характеристики, вигуки, суспільно-політичні чи соціокультурні поняття, нейтральна лексика, що може отримати позитивну чи негативну конотацію, гіперболи, перифрази, оксюмори тощо, що працюють на створення іронічного ефекту.

Ключові слова: полісемія, енантіосемія, енантіолексема, семантика,

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

Французька енантіосемія: від латини до сучасності (Українською)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© Смущинська І. В. [Smushhins'ka I. V.], valerijs@ukr.net,

Ніколаєску Е. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescou@gmail.com

біполярність, іронія, контекст.

FRENCH ENANTIOSEMY: FROM LATIN TO THE PRESENT

Iryna V. Smushchynska (Kyiv, Ukraine)

valerijs@ukr.net

Doctor of Philological Sciences, Professor, Head at Department of
Theory and Practice of Romance Language Translation by Mykola Zerov

Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Ministry of Education and Science of Ukraine)

14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

Emiliia Nikolaiesku (Kyiv, Ukraine)

emilie.nicolaescou@gmail.com

Senior teacher of Eastern-European languages department,

National academy of Security Service of Ukraine

(Security Service of Ukraine)

22 Mykhaila Maksymovycha street, Kyiv, Ukraine, 03066

The article analyzes the types, sources and features of the origin of modern French enantiosemy. Attention is drawn to the ways and reasons of its appearance in the French language. The analysis of the material made it possible to single out different types of enantiosemy, first of all, linguistic – speech, semantic – emotional-evaluative, lexical – phraseological, synchronic – diachronic; denotative – connotative, etc. It has been established that the main reasons for the development of enantiosemy are both extralinguistic and linguistic factors: cognitive mechanisms of human activity, the contradiction of the very object of knowledge, critical understanding of reality, "psychic" ambivalence, cultural revolution, etc. Sources of enantiosemy are vocabulary of various layers: colloquial appeals and characteristic words, exclamations, socio-political or socio-cultural concepts, neutral vocabulary that can acquire a positive or negative connotation, hyperboles, paraphrases, oxymorons, etc., which work to create an ironic effect.

Key words: *polysemy, enantiosemy, enantiolexeme, semantics, bipolarity, irony, context.*

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

French Enantiosemy: from Latin to the Present (in Ukrainian)

[Francuzka enantiosemyia: vid latini do suchasnosti]

© *Smushchynska I. V. [Smushhins'ka I. V.], valerijs@ukr.net,
Nikolaiesku E. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescou@gmail.com*

Вступ. Термін «енантіосемія» походить з грецької мови (від *enantios* «протилежний» + *sēma* «знак») і позначає *розвиток у одного слова протилежних антонімічних значень*, так звану «внутрішню» антонімію (або антонімію значень). Тобто йдеться про наявність у полісемантичного слова протилежних значень.

Актуальність наукової розвідки зумовлена необхідністю вивчення енантіосемії, малодослідженого дискурсивного явища, яке реалізується у різних часових зрізах і у різних контекстах, що сприятиме розкриттю причин його виникнення, прагматичних функцій та типології у французькій мові.

Мета дослідження – проаналізувати та запропонувати власну типологію сучасної французької енантіосемії, виявити джерела, особливості походження, причини появи.

Об'єктом дослідження є енантіолексеми французької мови, **предметом** – способи мовного та мовленнєвого вираження енантіолексем.

Матеріал дослідження – сучасна французька мова.

Наукова новизна дослідження полягає у запропонованій класифікації французьких енантіолексем, виявленні причин і способів появи енантіосемії у французькій мові.

Огляд наукової літератури. На позначення таких лексем з кінця XIX століття пропонувалося багато різних термінів як-от *енантіоантоніми*, *омоантоніми* (В. В. Виноградов, 1953), *авто-антоніми*, *контроніми*, *антагонізми*, *внутрішні / внутрішньослівні / внутрішньолексемні антоніми*; *антонімічні омоніми* (Ю. Г. Скиба, 1958); *автоконверсиви*; *внутрішньослівна поляризація* Е. Х. Жаркова, 1988); *негативна полярність*; *енантіосемізми*, *енантіосеми*, *енантіосемічні лексеми / слова / фразеологізми / лексичні одиниці / елементи*; *антонімосеми* (О. М. Соколов, 1980); *антисеми*, *слова-януси* тощо, але до більш-менш широкого вжитку (оскільки це семантичне явище не є широко відомим і дослідженим) можна віднести все ж таки *енантіосемію* і, як результат, *енантіолексему*.

Чех В. І. Шерцль (праця «Про слова з протилежними значеннями (або про так звану енантіосемію)» (1883-1884)) був першим, хто зацікавився цією проблемою в кінці XIX ст., запропонувавши і сам термін. Вслід за ним на це явище звернули увагу багато науковців: Карл Абель, Клод Ажеж, Ролан Барт, Л. А. Булаховський (1953), Р. О. Будагов, В. В. Виноградов, І. М. Горелов (1986),

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

Французька енантіосемія: від латини до сучасності (Українською)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© Смушинська І. В. [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,

Ніколаєску Е. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescu@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemanitics>

С. Ульман, М. М. Шанський (розглядає як «омоніми», 2009), О. Д. Шмельов, З. Фрейд та інші. Засновник сучасної стилістики Шарль Баллі також звертав увагу на такі «важкі», як він їх називав, але «дуже типові» випадки. Він писав, що *fierté* в одному контексті сприймається як позитивна якість, а в іншому звучить несхвально [1, с. 210]. Він також зауважує, що блакитне небо нам здається прекрасним, тому що воно без хмар, які можуть закривати сонце, але, якби небо було сірим при сонці і блакитним в погану погоду, все сприймалося б навпаки [1, с. 211].

Серед сучасних українських дослідників, хто цікавиться цією проблематикою, можна назвати Т. О. Федоренко (2010), В. Л. Івашенко (2009), О. О. Тараненко, М. М. Донець, В. С. Червоножку (2000; 2002), І. В. Смущинську, Е. В. Ніколаєску та інших.

Виклад основного матеріалу.

Спочатку такі слова з антонімічними значеннями визначали як залишки нерозвинених мов (В. І. Шерцль, А. К. Абель), за М. Я. Марром, первісні мови мали дифузний характер [цит. за: 12, с. 61]. Але ці слова продовжують існувати і у сучасних розвинених мовах, зокрема у французькому розмовному мовленні: наприклад, про дитину «*Petit monstre!*» (*fam.*). До речі, енантіосемія може спостерігатися і в близько і в далеко споріднених мовах: (*lat*) *hostis* «ворог» – (*укр.*) *гість*.

З іншого боку, француз Мішель Бреаль вважав полісемію «ознакою надбаної цивілізації» [цит. за: 2, с. 118]. Зі збільшенням кількості слів удосконалюються засоби вираження думки людиною, уточнюється їхнє значення.

Стосовно французької мови, яка свій первісний фонд успадкувала, в основному, від латини, можна сказати, що багато енантіолексем:

1) або запозичили енантіосемію від латинських слів, які теж були енантіосемічними: *sacer* – *священний, святий // безславний, окаянний, проклятий* → (*fr.*) *sacré*,

2) або розвинули її в період переходу від латини і становлення французької мови як нової романської: (*lat.*) *monstrum* «*signe avertisseur, prodige, chose incroyable*» → (*fr.*) *monstre* (1180, «*être terrible*»); на думку Ж. Марузо [19, р. 77], через «важке звучання» відбувається процес погіршення

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

French Enantiosemy: from Latin to the Present (in Ukrainian)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© Smushchynska I. V. [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,
Nikolaiesku E. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescou@gmail.com

значення.

Таку енантіосемію можна назвати історичною. Як правило, йдеться про зміну знаку оцінки з *позитивного на негативний*, протилежний перехід від негативного до позитивного є менш поширеним [13, с. 79]. Схожі зміни спостерігаються і у наступні періоди, при запозиченні з інших мов, наприклад:

chrétien (« *innocent* ») > (1754) *crétin* (« *personne stupide* ») [20],

avatar (з санскриту «*réincarnation, transformation*») у ХХ ст. через процес погіршення значення отримує у французькій мові значення «*malheur*» тощо.

Щодо історичної енантіосемії, на нашу думку, необхідно розрізнити:

1) діахронічну енантіосемію, коли *одне значення перейшло в інше*, одне зникло, інше залишилося (*plancher* – 1) XVI-XVII ss., «*plafond*», 2) «*sol*»), більше прикладів спостерігається в аксіологічному напрямку позитивне – негативне (чи негативне – позитивне, але таких прикладів практично немає): у давньофранцузький період латинське *Vulgare* («*болгарин*») отримує значення «*albigeois, sodomite*» [20], які пізніше, у свою чергу, зникає,

2) власне історичну, полісемічну, коли *зберігаються обидва значення*, але:

а) *одне може бути більш уживаним*: *louer un appartement // (vieilli) louer un guide*,

б) або *вони співіснують рівноцінно*: *être de bon / de mauvais augure* (*augure* < *lat. augurium* (*mil. XII s.*)).

Серед *основних причин таких змін* можна відзначити:

1) розвиток полісемії, коли поряд із старою семантикою слова створюється нове протилежне значення,

2) зміну аксіології, погіршення значення слова,

3) злиття фонетично схожих слів з протилежними значеннями в одне слово-омонім, що зустрічається дуже рідко, як правило, навпаки, протилежні значення розходяться, розриваються, утворюючи окремі слова.

Таким чином, енантіосемія є результатом *семантичного розвитку слів*, при якому значення можуть змінюватися в мові «до прямої своєї протилежності» [3, с. 77], що *стосується як денотації, так і конотації*. Протилежне значення виявляється *похідним* від основного, належного слову, а одне із протилежних значень часто зникає з вжитку [3, с. 81].

Сучасна французька мова показує існування різних типів енантіосемії,

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

Французька енантіосемія: від латини до сучасності (Українською)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© Смушинська І. В. [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,

Ніколаєску Е. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescou@gmail.com

перш за все, можна говорити про розрізнення: *мовної – мовленнєвої; повної – неповної; денотативної – конотативної; семантичної – емоційно-оцінної; граматичної (частиномовної – морфологічної); лексичної – фразеологічної; нейтральної – стильової тощо.*

На сьогодні основними її видами вважаються мовна і мовленнєва енантіосемія: у першому випадку йдеться про наявність у слова двох протилежних значень, закріплених словником (найчастіше через *нерозрізнення об'єкта і суб'єкта дії в дієслові чи віддієслівних формах*: *vu de Kiev (euronews, 26.01.2021) – з Києва /чи про Київ?*),

у другому випадку слово в певному контексті (чи виразі):

або *змінює своє значення на протилежне* (наприклад, *caviar* з позитивною конотацією і *passer au caviar – облити брудом (про цензуру)* з негативною; *l'idole du jour* («*personne qui excite l'admiration*») // *Il est là comme une idole* («*qui se tient à ne rien faire*»)),

– або *слово з нейтральною семантикою* отримує в мовленні *позитивне / негативне значення*, залежно від контексту твору і модальності мовця: тут одразу можна назвати більшість *розмовних образних звертань* типу *mon petit chou, mon petit rat, mon cornichon, etc.*, при чому те саме слово, наприклад, *chien*, в одному контексті несе позитивну конотацію, а в іншому – негативну: *avoir du chien (+) // froid de chien (-)*.

Мовленнєву енантіосемію з протилежними емоційно-оцінними компонентами – меліоративним і пейоративним – називають емоційно-оцінною [див., напр.: 5, с. 372]. Отже, енантіосемія стосується як *власне семантичних*, так і *прагматико-модальних компонентів значення* багатозначного слова чи виразу. Але можливість зміни модальності:

1) або існує *в межах конотації* значення (див. попередні приклади),

2) або *творюється безпосередньо в контексті через асоціації*, пов'язані зі сприйняттям певного концепту: так, розуміння чи ставлення до багатьох суспільно-політичних чи соціокультурних понять залежить від ідеології мовця (зрозуміло, що *анархія, пандемія, це погано, а революція, соціалізм, карантин, романтизм, лібералізм?*); як сприймати таку перифразу, позитивно чи негативно: *Rome, citadelle du catholicisme* [20, р. 319]? Як пише Ш. Баллі, чи можна впевнено сказати, що *liberté* нейтральне, а *licence* негативне, «в одному

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

French Enantiosemy: from Latin to the Present (in Ukrainian)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© Smushchynska I. V. [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,
Nikolaiesku E. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescou@gmail.com

контексті так, а в іншому інакше» [1, с. 210].

Вжиток таких слів у мовленні може призвести до неясності, непрозорості чи двозначності [5, с. 372]:

Я прослухав доповідь (почув чи не почув?),

Я продивився (швидко ознайомився чи не побачив?),

Позичив (дав в борг чи взяв?) тощо.

Вважається, **біполярність ставлення** до певних об'єктів, предметів чи явищ закладена в самій природі людини, оскільки те, що подобається одному, зовсім не подобається іншому. Наприклад, для В. Гюго, слово *citadelle* було « *un grand mot terrible* », для Л. Толстого слово *ізом* було пов'язане з «багатством», «грошима», а *шишка* – з чимось «витонченим» [цит. за: 2, с. 122]. У парадоксальному сприйнятті Марі Кардіналь, слово *mort* викликає позитивні емоції, воно пов'язане з чимось гарним, приємним:

«*La mort c'est beau. J'ai vu mon père mort. Mort il était reposé, beau. C'est beau la mort*» [18, р. 201],

зі свободою: «*Alors que ma mère est morte sans que cela me touche. Je n'ai été vraiment libre qu'après la mort de ma mère*» [18, р. 209].

Як робить висновок Р. О. Будагов (там само), «емоційні асоціації тих чи інших слів з тими чи іншими поняттями можуть бути суб'єктивними». Отже, розмежовуємо:

- *енантіосемію конотативну* і

- *енантіосемію суб'єктивну*, коли йдеться про різні *точки зору на об'єкт і модальне ставлення мовця*.

Індивідуальна мовленнєва енантіосемія називається **адгерентною** [5, с. 372] на відміну **інгерентної, мовної, узуальної** [13, с. 79-80]. В мовленні з додаванням відповідної іронічної інтонації практично будь-яка одиниця може змінити свою конотацію, наприклад: *C'est intelligent ! (= « c'est stupide »)*.

Частотне використання в іронічних контекстах може призвести до того, що такий вжиток стане **узусним**, фіксованим словником, а енантіосемія мовною (Л. Булаховський).

В. І. Шерцль писав про різні особливості пізнання людиною навколишнього світу, який сприймався як єдність протилежного. Тому **основними причинами розвитку енантіосемії** називають:

1) когнітивні механізми людської діяльності, особливості мислення людей

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

Французька енантіосемія: від латини до сучасності (Українською)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© Смуцинська І. В. [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,

Ніколаєску Е. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescou@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemanitics>

(В. Шерцль, К. Абель),

2) те, що поняття в людей виникали внаслідок порівняння з іншим, протилежним, що і фіксувалося в одному корені, за К. Абелем [цит. за: 12, с. 62; див. також 15, с. 56],

3) суперечливість самого об'єкта пізнання [6],

4) можливість знаходити різні аспекти того самого поняття, критично осмислювати оточуючу дійсність [5, с. 372],

5) суперечливість сприйняття певної якості (так званий «закон відносності»): *тепла зима* і *тепла кава*, *старе вино* і *стара рушниця* (прикладу Т. О. Федоренко, с. 69) сприймаються по-різному,

б) природу людських почуттів [3, с. 79], здатність по-різному сприймати й оцінювати той самий об'єкт чи поняття в залежності від різних об'єктивних і суб'єктивних факторів;

Існують певні *вигуки*, які можуть означати як позитивне, так і негативне ставлення чи сприйняття: *C'est incroyable!* Тобто вигуки часто біполярні самі по собі, оскільки той самий вигук може виражати як задоволення, так і незадоволення, сміх і плач тощо. *Bravo!* може означати як схвалення, так і несхвалення чогось;

7) «психічна» амбівалентність, наявність у людини протилежних бажань (З. Фрейд),

8) крім того, культурний переворот, причини культурно-історичного характеру [15, с. 57], коли через зміну соціальної ситуації, змінюється і ставлення до представників різних народів, культур, прошарків суспільства. *Гість* як «ворог» (колись на чужоземців дивились як на ворогів), пізніше, з розвитком торгівлі, ворожнеча поступається гостинності [М. М. Покровський, цит. за: 12, с. 65]. Наприклад, у часи Наполеона *boire comme un Polonais* сприймалося позитивно, у наш час – негативно,

9) вплив художньої літератури, творчості відомих письменників, мас медіа на зміну конотації чи асоціації певного слова чи виразу.

Отже, причини поляризації значень можуть бути як *екстралінгвістичними*, так і *лінгвістичними* [15, с. 56]. Зупинимось тепер на способах появи сучасної дискурсивної енантіосемії, її джерелах. Як правило, йдеться про творення іронії, сарказму чи гри слів, парадоксу різними

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

French Enantiosemy: from Latin to the Present (in Ukrainian)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© Smushchynska I. V. [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,
Nikolaiesku E. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescou@gmail.com

способами, назвемо перш за все такі.

1. Антифразис, який може змінити позитивну характеристику на суто негативну в залежності від ситуації і модальності автора: *Як тут чисто!* може означати категорично протилежне. *Знімаю перед Вами капелюха!* – або, дійсно, з поваги, або іронічно. В. П. Москвін [9, с. 224] взагалі розглядає енантіосемію у вимірі антифразиса, він визначає її як розвиток прямо протилежних значень слова в результаті регулярного **антифразисного** використання.

2. Оксюмори як стилістичні одиниці, що в одній синтагмі намагаються поєднати непоєднуване типу *neige chaude - гарячий сніг, bien mal, etc.*

3. Морфологічний розвиток, деривацію, коли завдяки суфіксу, наприклад, від іменника твориться прикметник чи дієслово з протилежним значенням: *щіль*, але *щільний (що добре прилягає) (приклад Булаховського, с. 78)*. Або *тіноіс – мордочка*, тобто **накладання негативного кореневого значення і пестливого суфікса**. Надмірне вживання пестливих слів з суфіксами *-еньк-* чи *-оньк-* (*зозуленько, зіронько* тощо) перетворює контекст на іронічний.

4. Іронічне використання позитивно забарвлених прикметників в протилежному значенні, до цього виду енантіосемії належать слова, які від самого початку не мають енантіосемічного значення: *bravo, formidable, magnifique, charmant, joli, beau* тощо, у зв'язку з чим іронічне значення отримали ідіоми *le beau malheur, un beau salaud, un beau oiseau, beau demande, un beau monsieur, un bel outil, belle excuse, belle histoire, beau malheur, bonne continuation, bonne langue, avoir bonne mine, joli monde, un joli cadeau, la crème des crèmes* тощо.

5. Гіперболи: *безцінний – дуже дорогий, дуже дешевий*. Наприклад, *inestimable, colossale*. Як відомо, надмірна гіпербола-перебільшення позитивної якості, як правило, дає протилежний результат і перетворюється на негативну оцінку: «перебільшена позитивна якість сприймається як недолік» [1, с. 210]: *économie* перетворюється в *avarice, générosité* в *prodigalité*, а *habileté* в *ruse*; поняття оцінки дуже легко може бути «вивернуто навиворіт».

Il a une vogue extraordinaire (приклад Ш. Балли, с. 205).

6. Творення не іронії, а гумористичного жарту через використання негативних, часом лайливих, слів як пестливих [див. 3, с. 77]: *хуліган, розбійник, дурник, злодій, bandit, diable, coqueluche, mal sacré, chien, cochon, loup, crotte, crachat, etc.* Перш за все, йдеться про розмовний реєстр, художній стиль, а

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

Французька енантіосемія: від латини до сучасності (Українською)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© Смушинська І. В. [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,

Ніколаєску Е. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescou@gmail.com

також про **фразеологічні** розмовні вирази, де відбувається переосмислення образу.

7. Гра слів, наприклад, *відійти* може означати «відчути себе краще» і «відійти в інший світ, померти». Перш за все йдеться про слова **суб'єктивної оцінки, що виражають модальне ставлення мовця, емоційно-оцінну лексику**. Наприклад, *цяця – красуня, показна дівчина // розбещена. Роурее – лялечка // з іронічним смислом*. Тобто це **розбіжність позитивної семантики слова і негативної модальної конотації, мовленнєва енантіосемія є навмисною, такою що має контекстуальний характер, є частковою**.

8. Розмовні образні звертання і слова-характеристики, про що вже йшлося раніше, типу *mon petit chou, mon petit rat, mon cornichon, ce gavroche* може сприйматися як позитивно, так і негативно через *chleuasme, mirliflor* (щиголь, франт) (Balzac, Eugénie Grandet, p. 70).

9. Вигуки, про що вже теж йшлося, вони часто біполярні самі по собі: «*Vaurien!*» *turtura-t-elle en souriant*» (Zola, *La Curée*, p. 41) – протилежність мовлення персонажа «негідник!» і близький контекст, що показує емоцію мовця.

10. Залежність від ідеології мовця суспільно-політичних чи соціокультурних понять,

11. Нейтральна лексика типу назви квітів чи фруктів сприймається асоціативно, як правило, позитивно, але змінює значення у контексті. Нейтральна лексика може отримати позитивну чи негативну конотацію у складі **фразеологізма**: *cruche – глечик // quelle cruche! – ну й телепень!*

12. Прислівники, що характеризують певну дію чи стан: *чисто, весело, страшно, красиво*. Переважання оцінних іменників та якісних прислівників серед енантіолексем говорить про їх більш широкі можливості творення іронічної чи гумористичної конотації, вони більш семантично рухливі [див. 12, с. 68]. Крім того, слова, що мали значення впевненості, точності (типу *мабуть, напевно*) з часом втрачають первинне значення і починають передавати вірогідність, приблизність, невпевненість [3, с. 78-79].

13. Прийоми повтору, коли те саме слово повторюється, тільки вкладається інший смисл, типу: *Є гроші і гроші ...*

14. Перекручення слів задля комічного звучання, наприклад, французьких слів в українській мові, в діалогах типу *мерсі, мусью, бонжур, лямур тощо*.

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

French Enantiosemy: from Latin to the Present (in Ukrainian)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© Smushchynska I. V. [Smushhins'ka I. V.], valerijs@ukr.net,
Nikolaiesku E. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescou@gmail.com

Конотований смисл відповідає афективній реакції, яку слово може породити у читача, він додає мовленню виразності, експресивності.

15. Символізм: так, Т. О. Федоренко [12, с. 66] наводить приклади символічно-образної семантики лексеми *осика* в етнопросторі української культури : «нечисте дерево» / «оберіг від нечистої сили» і пояснює цей символізм; *гречка* – асоціюється з добробутом, достатком / з бідністю; *журавель* (інша назва – *веселка*) – з *журитися* / з *веселитися*.

Висновки.

Як свідчить зібраний та проаналізований фактичний матеріал, контекст грає велику роль при інтерпретації енантіосемії. Він є засобом відбору та актуалізації значення, модифікує смисл, уточнює його, розширюючи або обмежуючи клас денотатів, слугує засобом синкретизації значень полісемічного слова, формує оказіональне значення тощо. Між значенням слова і контекстом існує динамічний зв'язок, оскільки контекст дає можливість слову проявити свої приховані потенційні можливості і водночас має виборчу й уточнюючу роль.

Як було з'ясовано, енантіосемія – це закономірне явище у французькій мові, притаманне розмовному, художньому та публіцистичному стилям. Багато енантіолексем запозичили протилежність значень з латини або розвинули її при переході з латини. Як правило, найчастіше йдеться про опозицію позитивний / негативний типу *d'enfer* – *пекельний* / розм. *класний*, *неймовірний*.

Перспективою подальших досліджень є аналіз появи і розвитку енантіосемії в інших романських мовах, зокрема, іспанській, португальській, італійській, румунській.

Література:

1. Балли, Ш. *Французская стилистика*, 3-е изд. (Москва: Либроком, 2009), 384.
2. Будагов, Р. А. *Человек и его язык* (Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1974), 262.
3. Булаховский, Л. А. *Введение в языкознание* (Москва: Учпедгиз, 1953), 178.
4. Виноградов, В. В. «Основные типы лексических значений слова.» *Вопросы языкознания* 5 (1953): 3–29.
5. *Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты: энциклопедический словарь-справочник (ВСРЯ)*, под. ред. А. П. Сковородникова (Москва: Флинта, 2005), 480.
6. Горелов, И. Н. «Энантисемия как столкновение противоречивых тенденций языкового развития.» *Вопросы языкознания* 4 (1986): 86–96.
7. Жаркова, Е. Х. «Энантисемия лексико-грамматического и словообразовательного

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

Французька енантіосемія: від латини до сучасності (Українською)

[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]

© *Смушинська І. В.* [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,
Ніколаєску Е. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescu@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

- типа в кругу смежных явлений: на материале имен существительных русского языка.» (Дис. канд. филол. наук, Москва, 1988), 170.
8. Іващенко, В. Л. «Енантіосемія в лексикографічній ієрархії лінгвістичних термінопонять.» *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологічна»* (2009): 164–174.
 9. Москвин, В. П. *Выразительные средства современной русской речи: Тропы и фигуры*. Терминологический словарь-справочник (Москва: Едиториал УРСС, 2004), 248.
 10. Скиба, Ю. Г. «К вопросу о так называемое антонимической омонимии в славянских языках.» *Вопросы истории и философии восточно-славянских языков. Сер. ФН*, т. 31. вып. 7 (1958): 42–57.
 11. Соколов, О. М. «Про дієслівну енантіосемію в російській та болгарській мовах.» *Проблеми слов'язознавства* 21 (1980): 90–97.
 12. Федоренко, Т. О. «Джерела енантіосемії в українській мові на загальномовному тлі.» *Українська мова* 2 (2010): 60–75.
 13. Цоллер, В. Н. «Эмоционально-оценочная энантисемия в русском языке.» *Филологические науки* 4 (1988): 79–80.
 14. Червоножка, В. С. «Енантіосемія в сучасній болгарській мові.» Автореф. дис. канд. філол. наук, Київ, 2002.
 15. Червоножка, В. С. «Причини появи енантіосемії в сучасній болгарській мові.» *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки* 18 (2000): 56–63.
 16. Шанский, Н. М. *Лексикология современного русского языка*, 4 изд. (Москва: Либроком, 2009), 312.
 17. Шерцль, В. І. «О словах с противоположными значениями (или о так называемой энантисемии).» *Филологические записки*, вып. 5–6 (1883): 1–39, вып. 1 (1884): 42–84.
 18. Cardinal, M. *La clé sur la porte* (Editions Grasset & Fasquelle, 1972), 246.
 19. Marouzeau, J. *Précis de stylistique française* (Paris: Masson et Cie, 1969), 191.
 20. Petit Robert (Paris: Le Robert, 1987), 2173.

References:

1. Balli, Sh. *Francuzskaja stilistika* [French Stylistics] 3 e izd. (Moskva: Librokom, 2009), 384.
2. Budagov, R. A. *Chelovek i ego jazyk* [Man and his Language] (Moskva: Izd-vo Mosk. un-ta, 1974), 262.
3. Bulahovskij, L. A. *Vvedenie v jazykoznanie* [Introduction to linguistics], ch. II. (Moskva: Uchpedgiz, 1953), 178.
4. Vinogradov, V. V. «Osnovnye tipy leksicheskikh znachenij slova [The main types of lexical meanings of the word].» *Voprosy jazykoznanija* 5 (1953): 3–29.
5. *Vyrazitel'nye sredstva russkogo jazyka i rechevye oshibki i nedochety: jenciklopedicheskij slovar'-spravochnik (VSRJa)* [Expressive means of the Russian language and speech errors and shortcomings: encyclopedic dictionary-reference book (VSRYA)] (Moskva: Flinta, 2005), 480.

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

French Enantiosemy: from Latin to the Present (in Ukrainian)**[Francuzka enantiosemya: vid latini do suchasnosti]**© Smushchynska I. V. [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,
Nikolaiesku E. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescu@gmail.com

6. Gorelov, I. N. «Jenantiosemiya kak stolknovenie protivorechivyh tendencij jazykovogo razvitiya [Enantiosemy as a collision of contradictory tendencies of language development].» *Voprosy jazykoznanija* 4 (1986): 86–96.
7. Zharkova, E. H. «Jenantiosemiya leksiko-grammaticheskogo i slovoobrazovatel'nogo tipa v krugu smezhnyh javlenij: na materiale imen sushhestvitel'nyh russkogo jazyka.» Dis. kand. filol. nauk [Enantiosemy of the lexico-grammatical and word-formation type in the circle of related phenomena: on the material of nouns in the Russian language] (Moskva, 1988), 170.
8. Ivashhenko, V. L. «Enantiosemiya v leksykografichnij ijerarii' lingvistichnyh terminoponjat' [Enantiosemy in the lexicographic hierarchy of linguistic terms.].» *Naukovi zapysky Nac. un-tu «Ostroz'ka akademija»*. Serija «*Filologichna*». (2009): 164–174.
9. Moskvina, V. P. *Vyrazitel'nye sredstva sovremennoj russkoj rechi: Tropy i figury. Terminologicheskij slovar'-spravochnik* [Expressive means of modern Russian speech: Paths and figures. Terminological dictionary-reference book] (Moskva: Editorial URSS, 2004), 248.
10. Skiba, Ju. G. «K voprosu o tak nazyvaemoe antonimicheskoy omonimii v slavjanskih jazykah [To the question of the so-called antonymic homonymy in the Slavic languages].» *Voprosy istorii i filosofii vostochno-slavjanskih jazykov. Ser. FN*. 31 (7) (1958): 42–57.
11. Sokolov, O. M. «Pro dijelivnu enantiosemiyu v rosijs'kij ta bolgars'kij movah [On verb enantiosemy in Russian and Bulgarian languages].» *Problemy slov'janoznavstva* 21 (1980): 90–97.
12. Fedorenko, T. O. «Dzherela enantiosemiij' v ukrai'ns'kij movi na zagal'nomovnomu tli [Sources of enantiosemy in the Ukrainian language on a universal background].» *Ukrai'ns'ka mova* 2 (2010): 60–75.
13. Coller, V. N. «Jemocional'no-ocenochnaja jenantiosemiya v russkom jazyke [Emotional-evaluative enantiosemy in the Russian language].» *Filologicheskie nauki* 4 (1988): 79–80.
14. Chervonozhka, V. S. *Enantiosemiya v suchasnij bolgars'kij movi*. Avtoref. dys. kand. filol. nauk [Enantiosemy in the modern Bulgarian language] (Kyiv, 2002), 20.
15. Chervonozhka, V. S. «Prychyny pojavy enantiosemiij' v suchasnij bolgars'kij movi [Reasons for the appearance of enantiosemy in the modern Bulgarian language].» *Naukovi zapysky NaUKMA. Filologichni nauky* 18 (2000): 56–63.
16. Shanskij, N. M. *Leksikologija sovremennogo russkogo jazyka* [Lexicology of the modern Russian language], 4 izd. (Moskva: Librokom, 2009), 312.
17. Shercl', V. I. «O slovah s protivopolozhnymi znachenijami (ili o tak nazyvaemoj jenantiosemiij) [About words with opposite meanings (or about the so-called enantiosemy)].» *Filologicheskie zapiski*. 5–6 (1883): 1–39, 1 (1884): 42–84.
18. Cardinal, M. *La clé sur la porte* [The key on the door] (Editions Grasset & Fasquelle, 1972), 246.
19. Marouzeau, J. *Précis de stylistique française* [Precis of French stylistics] (Paris: Masson et Cie, 1969), 191.
20. *Petit Robert* [Little Robert] (Paris: Le Robert, 1987), 2173.

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])

Французька енантіосемія: від латини до сучасності (Українською)

[Francuzka enantiosemiya: vid latini do suchasnosti]

© Смушинська І. В. [Smushhins'ka I. V.], valerij@ukr.net,
Ніколаєску Е. [Nikolayesku E.], emilie.nicolaescu@gmail.com